

Editörler

Prof. Dr. Abdullah Çolak-Doç. Dr. Mehmet Dirik

İSLAM HUKUKU I

Yazarlar

Prof. Dr. Ahmet Onay
Doç. Dr. Abdurrahman Yazıcı
Doç. Dr. Nazım Büyükbaş
Dr. Öğr. Üyesi Adnan Algül
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Sarıtepe
Dr. Öğr. Üyesi İslam Demirci
Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit Akpınar
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Gayretli
Dr. Öğr. Üyesi Recep Özdemir
Dr. Öğr. Üyesi Yakup Mahmutoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Zeki Yaka

Editörler
Prof. Dr. Abdullah Çolak-Doç. Dr. Mehmet Dirik
İslam Hukuku I

ISBN: 978-605-9498-69-2

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2019

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Milli Basım ve Yayın

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

İslam inanç, ahlak ve amel boyutları olan son dindir. Onun inanç boyutunu akaid, ahlak boyutunu tasavvuf, amel (ibadet ve davranış) boyutunu da fıkıh ilmi konu edinmiştir. Dinin insanın her türlü beşeri davranışını düzenleme amacını taşıyan emir ve yasaklarını inceleyen fıkıh, Türkiye'deki üniversiteler bünyesinde yüzü aşkın dini yükseköğrenim (İlahiyat/İslami İlimler) fakültesinin farklı dönemlerinde ders olarak okutulmaktadır. Kendi doğal seyri içerisinde teşekkül eden ve tedvin faaliyetiyle birlikte gelişim seyrine devam eden fikhın hukuk boyutu, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Batılılarca sonra da Müslümanlarca İslam hukuku tabiriyle ele alınıp incelenmeye başlanmıştır.

İki kitaptan müteşekkil bu serinin ilki olan İslam hukuku I'nin bölümleri, lisans düzeyinde İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde okutulan ders içerikleri göz önüne alınarak belirlenmiş ve öğretim kolaylığı esas alınarak sıralanmaya çalışılmıştır. Öncelikle ilahiyat eğitimi alan lisans öğrencilerine yardımcı olmak için hazırlanan bu seri ile her düzeyde eğitim gören veya bu konulara ilgi duyanların da ihtiyaçlarının belirli ölçüde karşılanması mümkündür. Bu kitap, lisans derslerinin müfredatı göz önüne alınarak derslere fiilen girmekte olan, İslam hukuku anabilim dalı hocaları tarafından kaleme alınan İslam hukukuna başlangıç mahiyetinde giriş, kavramsal çerçeve, İslam hukukunun kaynakları, İslam hukuk tarihi, fıkıh mezhepleri ve İslam hukuk literatürü bölümleri ile kişiler, aile ve miras hukukuna ilişkin bölümlerden oluşmaktadır.

İslam Hukuku I çalışmasında değişik üniversitelerdeki alanında uzman arkadaşların bir grup anlayışı içerisinde bölümlerini hazırlamalarından ve bu çalışmayı organize aşamasından baskı aşamasına kadar her aşamasını yürüten Lisans Yayıncılık ilgililerine teşekkür ederiz. Sonraki baskılarda dikkate alınmak üzere çalışma ile ilgili olarak gerek hukukla gerekse İslam hukukuna dair araştırmalarını sürdüren veya ilgi duyanların eleştiri ve önerileri, çalışmanın daha mükemmel olması için önemli katkı sağlayacağını ifade etmek isteriz..

İstanbul, 2019

Editörler

Prof. Dr. Abdullah Çolak-Doç. Dr. Mehmet Dirik

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
GİRİŞ	13
Bölüm 1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	25
1.1. Toplum ve Hukuk	26
1.1.1. Toplumsal Düzen Kuralları	26
1.1.2. Hukuk	29
1.1.3. Hukukun Fonksiyonu ve Amaçları	31
1.1.4. Hukuk Sistemi ve Modern Hukuk Sistemleri	32
1.1.4.1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi (Civil Law)	33
1.1.4.2. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi (Common Law, Equity Law)	34
1.1.4.3. Sosyalist Hukuk Sistemi	36
1.1.4.4. İslam Hukuku Sistemi	37
1.2. Fıkıh	38
1.2.1. Fıkıh Teriminin İslam Hukuku ve Şeriat Kavramlarıyla İlişkisi	44
1.2.2. İslam Hukukunun Özgünlüğü	46
1.2.3. İslam Hukukunun Amacı	49
Yararlanılan Kaynaklar	53
Bölüm 2 İSLAM HUKUK TARİHİ	57
2.1. Peygamber (sav) Devri (Fıkıhın Doğuşu)	58
2.1.1. Mekke Dönemi	59
2.1.2. Medine Dönemi	59

2.1.3. Devrin Fıkhî Özellikleri	59
2.2. Sahabe ve Tâbiûn Devri: Fıkhın Gelişme Çağı	61
2.2.1. Hulefâ-i Râşidîn Dönemi	62
2.2.2. Sahabe ve Tâbiûn Dönemi	64
2.3. Müçtehit İmamlar ve Fıkh Mezhepleri	67
2.3.1. Devrîn Fıkhî Özellikleri	69
2.3.2. Fıkh Mezhepleri	69
2.4. İstikrar ve Taklit Dönemi	81
2.5. Kanunlaştırma Dönemi	85
Yararlanılan Kaynaklar	86

Bölüm 3

FIKİH MEZHEPLERİ/İSLÂM HUKUK EKOLLERİ

3.1. Fıkh ve Mezhep Kavramları	90
3.2. Fıkhî Mezheplerin Teşekkülü	92
3.3. Mezhepler Arası İhtilafların Sebepleri	93
3.4. Yaşayan/Mensubu Bulunan Fıkh Mezhepleri	95
3.4.1. Hanefî Mezhebi	95
3.4.1.1. Hocaları ve Talebeleri	97
3.4.1.2. Fıkh Usûlü	98
3.4.1.3. Mezhebin Literatürü	99
3.4.2. Mâlikî Mezhebi	100
3.4.2.1. Hocaları ve Talebeleri	102
3.4.2.2. Fıkh Usûlü	103
3.4.2.3. Mezhebin Literatürü	103
3.4.3. Şâfiî Mezhebi	104
3.4.3.1. Hocaları ve Talebeleri	106
3.4.3.2. Fıkh Usûlü	106
3.4.3.3. Mezhebin Literatürü	107
3.4.4. Hanbelî Mezhebi	108
3.4.4.1. Hocaları ve Talebeleri	109
3.4.4.2. Fıkh Usûlü	110
3.4.4.3. Mezhebin Literatürü	110
3.4.5. Zeydî Mezhebi	111
3.4.5.1. Fıkh Usûlü	112
3.4.5.2. Mezhebin Literatürü	113
3.4.6. Ca'ferî Mezhebi	113
3.4.6.1. Fıkh Usûlü	114
3.4.6.2. Mezhebin Literatürü	115

3.4.7. İbâzî (Haricî) Mezhebi	115
3.5. Yaşamayan/Mensubu Bulunmayan Fıkıh Mezhepleri	116
Yararlanılan Kaynaklar	123

Bölüm 4

İSLAM HUKUKUNUN KAYNAKLARI

127

4.1. Aslî ve Fer'î Deliller	129
4.1.1. Aslî Deliller	131
4.1.1.1. Kitap (Kur'ân-ı Kerîm)	131
4.1.1.2. Sünnet	135
4.1.1.3. İcmâ	144
4.1.1.4. Kıyas	148
4.1.2. Fer'î Deliller	152
4.1.2.1. İstihsan	152
4.1.2.2. İstishâb	155
4.1.2.3. Şer'u Men Kablenâ (Bizden Öncekilerin Şeriatları)	158
4.1.2.4. Mesâlih-i Mürsele/İstislâh	161
4.1.2.5. Sahabî Sözü	163
4.1.2.6. Örf	164
Yararlanılan Kaynaklar	167

Bölüm 5

İSLÂM HUKUK LİTERTÜRÜ

171

5.1. Klasik Dönem Fırû-ı Fıkıh Türü Eserler	173
5.1.1. Hanefî Mezhebi	174
5.1.2. Mâlikî Mezhebi	177
5.1.3. Şâfiî Mezhebi	179
5.1.4. Hanbelî Mezhebi.	180
5.1.5. Diğer Mezhepler	181
5.2. Usûl-i Fıkh Türü Eserler	182
5.3. Fıkhın Özel Alanları ile İlgili Literatür	184
5.4. Modern Dönem	195
5.4.1. Kanun Niteliğindeki Eserler	195
5.4.2. Modern Dönem Bazı İslâm Hukuku Eserleri	197
Yararlanılan Kaynaklar	199

Bölüm 6
ŞAHİS HUKUKU

203

6.1. Şahsiyet	204
6.1.1. Şahsiyetin Çeşitleri	205
6.1.1.1. Hakîkî Şahsiyet (Kişi)	205
6.1.1.2. Hükmî Şahsiyet (Kurum)	207
6.2. Ehliyet	208
6.2.1. Ehliyetin Çeşitleri	209
6.2.1.1. Vucûb/Hak Ehliyeti	209
6.2.1.2. Edâ/Fiil Ehliyeti	211
6.2.2. Ehliyet Açısından İnsan Hayatının Dönemleri	213
6.2.2.1. Cenîn Dönemi	213
6.2.2.2. Temyîz Öncesi Dönem (Gayr-ı Mümeyyiz Çocukluk)	213
6.2.2.3. Temyîz Dönemi (Mümeyyiz Çocukluk)	214
6.2.2.4. Bulûğ ve Rüşd Dönemi	215
6.2.3. Ehliyet Ârızaları	216
6.2.3.1. Semâvî Ârızalar	216
6.2.3.2. Müktesep Ârızalar	220
6.3. Kısıtlılık (Hacr) ve Hukukî Temsil	224
6.3.1. Kısıtlılık (Hacr)	224
6.3.2. Hukukî Temsil	225
6.3.3. Yetkiye Dayalı Temsil	226
Yararlanılan Kaynaklar	230

Bölüm 7
AİLE HUKUKU I

233

7.1. Evlenme Akdinin Tarifi ve Hükmü	234
7.2. Evlilik Öncesi İlişkiler	236
7.2.1. Aday Belirleme (Görme-Görüşme)	236
7.2.2. Nişanlanma	238
7.3. Evlenme Akdinin Rükün ve Şartları	241
7.3.1. Evlenme Akdinin Rükünleri (Unsurları)	241
7.3.2. Evlenme Akdinin Şartları	242
7.3.2.1. Evlenme Akdinin İn‘ikad (Kuruluş) Şartları	242
7.3.2.2. Evlenme Akdinin Sıhhat (Geçerlilik) Şartları	249
7.3.2.3. Evlenme Akdinin Nefâz (Yürürlülük) Şartları	251

7.3.2.4. Evlenme Akdinin Lüzum (Bağlayıcılık) Şartları ve Eşler Arasındaki Denklik (Kefâet) Meselesi	252
7.4. Geçerlilik Açısından Evlenme Akdinin Çeşitleri	253
7.5. Diğer Evlenme Şekilleri ve Hükümleri	255
7.6. Evlenme Akdinden Doğan Hak ve Sorumluluklar	258
7.6.1. Evlenme Akdinin Şahsî Sonuçları	259
7.6.2. Evlenme Akdinin Mali Sonuçları	260
7.6.2.1. Mehir	260
7.6.2.2. Nafaka	263
7.7. Doğum ve Sonuçları	264
7.7.1. Neseb	264
7.7.2. Emzirme (Rada') Sorumluluğu	266
7.7.3. Nafaka Sorumluluğu	267
Yararlanılan Kaynaklar	269

Bölüm 8 **ÂİLE HUKUKU II** **EVLİLİĞİN SONA ERMESİ VE BUNUN SONUÇLARI** **271**

8.1. Talâk	273
8.2. Muhâla'a	282
8.3. Tefrik	284
8.4. Hakem	286
8.5. Liân	288
8.6. İlâ	289
8.7. Zihâr	291
8.8. İrtidat	293
8.9. Evlilik Birliğinin Sonlanmasının Neticeleri	293
8.9.1. İddet	294
8.9.2. Doğum ve Sonuçları (Neseb, Rada'(Süt Emme) Hısımlık Nafakası)	296
8.9.3. Nafaka	297
Yararlanılan Kaynaklar	299

Bölüm 9 **MÜLKİYET HAKKI** **301**

9.1. Mülkiyetin Tanımı	302
9.2. Mülkiyetin Özellikleri	304
9.3. Mülkiyetin Konusu ve Kapsamı	307

9.4. Mülkiyeti Kazanma	310
9.4.1. Aslen Kazanma	310
9.4.1.1. İhya-ı Mevât	312
9.4.1.2. Maden	313
9.4.1.3. Su	314
9.4.1.4. Av	314
9.4.1.5. Fey ve Ganimet	315
9.4.1.6. Lukata (Bulutlu Mal)	316
9.4.1.7. Define (Rikâz)	316
9.4.1.8. Hukukî Tağyir	318
9.4.2. Devren Kazanma	319
9.4.2.1. Akit/Hukukî İşlem	319
9.4.2.2. Vasiyet	321
9.4.2.3. Halefiyet	322
Yararlanılan Kaynaklar	324

Bölüm 10 MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ

329

10.1. Pozitif Hukukta Eşya Hukukuna Ait Hak Tasnifleri	331
10.1.1. Mülkiyet Hakkı	332
10.1.1.1. Tanımı ve Nitelikleri	332
10.1.1.2. Mülkiyet Hakkının Konusu ve Kapsamı	333
10.1.1.3. Mülkiyetin Çeşitleri	336
10.1.2. Sınırlı Aynî Haklar	342
10.2. İslam Hukukunda Eşyaya Ait Hak Tasnifleri	343
10.2.1. Milk	344
10.2.1.1. Ayn ve Menfaat Mülkiyeti	346
10.2.1.2. Sadece Ayn Mülkiyeti	346
10.2.1.3. Menfaat Mülkiyeti	347
10.2.1.4. Mücerred Yararlanma Mülkiyeti	348
10.2.2. Hukuk	348
10.2.2.1. Hakku'l-Milk	349
10.2.2.2. Hakku't-Temellük	349
10.2.2.3. Hakku'l-İhtisâs	350
10.2.2.4. Hakku't-ta'alluk (Eşyaya bağlanan alacaklar)	351
10.2.2.5. Hakku'l-İntifâ	352
10.2.3. İbaha	352
Yararlanılan Kaynaklar	355

Bölüm 11
SAHİPLERİNE GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ **357**

11.1. Özel Mülkiyet	359
11.2. Devlet Mülkiyeti (Beytümâl)	364
11.3. Kamu Mülkiyeti	368
11.4. Vakıf Mülkiyeti	371
Yararlanılan Kaynaklar	376

Bölüm 12
ZİLYEDLİK VE REHİN **379**

12.1. Zilyedlik	380
12.1.1. Unsurları	381
12.1.2. Zilyedliğin Konusu	382
12.1.3. Zilyedliğin Çeşitleri	384
12.1.4. Zilyedliğin Şartları	386
12.1.5. Zilyedliğin Fonksiyonu	386
12.1.6. Zilyedliğin Tespit Şekilleri	386
12.1.7. Zilyedliğin Kazanılması	387
12.1.8. Zilyedliğin Kaybedilmesi	389
12.1.9. Zilyedliğin Korunması ve Koruma Yolları	390
12.1.10. Zilyedlik Davalarında Zamanaşım Süreleri ve Çeşitleri	391
12.1.11. Zilyedliğin İadesinde Ortaya Çıkan Durumlar	392
12.2. Rehin	393
12.2.1. Tanımı ve İstilahlar	393
12.2.2. Rehnin Meşruiyeti	394
12.2.3. Rehnin Rüknu	396
12.2.4. Rehnin Şartları	396
12.2.4.1. Taraflarla İlgili Şartlar	396
12.2.4.2. Rehin Sigasıyla İlgili Şartlar	397
12.2.4.3. Merhûn Bihte Aranan Şartlar	398
12.2.4.4. Rehin Bırakılan Malda Aranan Şartlar	399
12.2.4.5. Rehin Bırakılması Tartışmalı Mallar	401
12.2.4.6. Rehin Akdinde Kabzın Hukukî Niteliği	402
12.2.5. Rehnin Hükümleri ve Sonuçları	404
12.2.6. Rehinde Meydana Gelen Artışlar	406
12.2.7. Rehin Akdinin Son Bulması / Rehnin Fekki	407
Yararlanılan Kaynaklar	409

13.1. Ferâiz İlminin Tarifi	414
13.2. Ferâiz İlminin Önemi	415
13.3. İslam Miras Hukukunun Delilleri	417
13.4. Mirasın Rükünleri	421
13.5. Mirasçılığın Sebepleri	421
13.5.1. Neseb (Kan Hısımlığı)	422
13.5.2. Nikâh	422
13.5.3. Velâ	423
13.6. Mirasçılığın Şartları	424
13.6.1. Mûrisin Ölmesi	424
13.6.2. Mûrisin Vefat Zamanı İtibariyle Vârisin Hayatta Olması	425
13.6.3. Mirasçılık Cihetinin Bilinmesi	426
13.6.4. Miras Mâniinin Bulunmaması	426
13.6.4.1. Rikk	427
13.6.4.2. Katl	427
13.6.4.3. İhtilafü'd-Din/Din Farklılığı	429
13.6.4.4. İhtilafu'd-Dâr/Teb'alık Farklılığı	432
13.7. Terike	432
13.7.1. Terikeye Taalluk Eden Haklar	432
13.7.2. Terikeye Taalluk Eden Haklar	434
13.8. Mirasçılar	437
13.8.1. Ashâb-ı Ferâiz	437
13.8.2. Asabenin Mirasçılığı	457
13.8.2.1. Asabe-i Nesebiyye	457
13.8.2.2. Asabe-i Nesebiyyenin Mirasçılık Prensipleri	461
13.8.2.3. Asabe-i Sebebiyyenin Mirasçılığı	463
13.9. Zevilerhamın Mirasçılığı	463
13.10. Farz Sahipleri Arasındaki Neseben Yakınlara Red (Reddiyye)	464
13.11. Avliyye	466
13.12. Sulh ve Tehâruc	467
13.13. Münâsaha ve Hacb	467
Yararlanılan Kaynaklar	469